

Minnesanteckningar från Partsgemensamt forum den 20 maj 2025

Inledning

Carl-Johan Friman, vice ordförande för PGF och Martin Carlstedt, Svenska kyrkan inledde mötet och presenterade dagens tema. Martin Carlstedt ersatte Irene Oskarsson, ordförande för PGF, under mötet.

Presentation av MUCF

Klara Johansson, utredare på MUCF, redogjorde för *Uppföljning av ideella förenings villkor 2024* (ofta kallat villkorsrapporten). Rapporten skickades in till Regeringskansliet den 16 maj och publiceras på MUCF:s hemsida den 3 juni 2025. Framtagandet av rapporten är en del av MUCF:s årliga uppdrag.

Urvalet av föreningar bygger på ett slumpmässigt urval bland alla ekonomiskt aktiva ideella föreningar i SCB:s företagsregister. Rapporten visar i övrigt små förändringar jämfört med 2023. Ett nytt kapitel behandlar utsatthet för brott, hot, trakasserier, våld, stöd eller skadegörelse. Totalt upplever 91 % att de kunnat bedriva sin verksamhet självständigt utan obefogad kontroll.

Utmaningar under 2024 enligt rapporten:

- Bristande intresse eller tid bland medlemmar
- Covid-19-pandemin
- Det ekonomiska läget
- Minskade bidrag från offentlig sektor
- Höga elpriser
- Brist på lokaler

Lina Jakobsson presenterade sedan MUCF:s uppdrag att utveckla två stödfunktioner, en för stöd till civilsamhället och en för stöd till bidragsgivande aktörer. Syftet med funktionerna är att:

- Säkerställa en enhetlig tillämpning av demokratikriterierna
- Utveckla uppföljning, kontroll och förebyggande av oegentligheter i bidragssystemet
- Hjälpa organisationer att utveckla administrativ kompetens (ekonomi, juridik)

Vad gäller tidsplanen för arbetet med stödfunktionen för civilsamhället kommer MUCF att under våren samla in behov från aktörer, utveckla en prototyp och genomföra webinarium med bland annat civilsamhället. Till hösten ska stödet vidareutvecklas, i flera steg, genom samskapande med intresserade organisationer. Stödfunktionen för bidragsgivande aktörer befinner sig just nu i uppstartsfasen.

En fråga väcktes om stödfunktionen för civilsamhället ska vara rådgivning eller mer av en informationsportal. Det uttrycktes också att grundläggande kunskapsstöd och

vägledning i god föreningssed är viktigt – inte bara styrande instruktioner. Svaret var att det kommer finnas fokus på rådgivning och basal kunskap om vad som behöver finnas på plats och exempel på god föreningssed, men att det inte kommer vara strikta uppmaningar kring exakt hur man bör utforma sin verksamhet.

Hälsning från Jakob Forssmed

Jakob Forssmed skickade en videohälsning till mötet. Han betonade vikten av civilsamhällets möjligheter att verka och nämnde ett nytt initiativ: EU-regler om att registrera verkliga huvudmän i Bolagsverkets register. Han hänvisade till tilläggsdirektiv och utredningsförslag som nu bereds i Regeringskansliet.

Presentation av dagens tema

Planeringsgruppen har tillsammans med NOD och PGF:s presidium tagit fram ett förberedelsematerial inför mötet, med information om vilka register som påverkar civilsamhället idag och vilka som har föreslagits. Planeringsgruppens utgångspunkt är att civilsamhället behöver få mer nytta av eventuella register, samtidigt som både Regeringskansliet och civilsamhällesorganisationer vill undvika onödig byråkrati. Frågan är hur samverkan kan stärkas nu när flera register är ett faktum.

I materialet nämns även EU-regler om att alla föreningar ska registrera sina ledningar – även om de inte har verkliga huvudmän. Försäkringskassan utvecklar också ett nytt register just nu. Utredningen *"Ökad insyn i politiska processer"* behandlar företrädarregister och lobbyregister. Betänkandet kom nyligen och skickas snart på remiss. Alla organisationer inom PGF uppmanas att svara på remissen.

Henrik Almén och Tjarls Metzmaa från planeringsgruppen lyfte att register är en stor förutsättningsfråga som både kan underlätta och skapa hinder för civilsamhället. Det behövs en balans mellan kontroll och möjliggörande. Det finns exempelvis en risk för överföring av ansvar till barn (exempelvis små föreningar som drivs av barn och ungdomar som då också behöver registreras). Frågeställningarna inför gruppdiskussionerna presenterades och fokus var bland annat att försöka hitta lösningar på organisationers farhågor gällande en ökad användning av statliga register.

Dialog kring erfarenheter av strategisk samverkan

Deltagarna delades in i mindre grupper för att diskutera de sedan tidigare fastställda frågeställningarna.

Fråga 1:

Vilka möjliga negativa konsekvenser ser civilsamhället med införandet av nya register? Hur kan det offentliga arbeta för att minska risken att dessa farhågor besannas?

Under PGF-forumet lyfte flera deltagare att införandet av ett nytt register riskerar att bli en administrativ börda för många ideella aktörer. Särskilt mindre föreningar med begränsade resurser och som är drivna av ideellt engagemang, upplever att ytterligare krav kan leda till ohållbar belastning på organisationer och i vissa fall till att organisationer inte längre söker offentliga medel och väljer stänga ner.

En återkommande synpunkt var att ett framtida register måste vara kostnadsfritt, både för att inte skapa ekonomiska trösklar och för att det signalerar att civilsamhällets medverkan är önskvärd. Avgifter riskerar att leda till exkludering och minskad öppenhet.

Flera deltagare lyfte oro kring offentlighetsprincipens tillämpning. I Sverige, där mycket information om föreningar kan bli offentlig, finns en utbredd oro för att personuppgifter ska bli tillgängliga i en omfattning som kan avskräcka engagemang, särskilt i mindre eller sårbara föreningar. En jämförelse gjordes med EU-domstolens tolkning av dataskyddsförordningen där total öppenhet inte ansågs förenligt med skyddet av personuppgifter. Det framfördes behov av att balansera öppenhet mot trygghet och att skydd för individers integritet måste garanteras.

Det uttrycktes även oro för risker med dataintrång. Tidigare incidenter med externa digitala system har visat hur sårbart det civila samhället kan vara. Särskilt oroande är detta för organisationer som jobbar med sårbara målgrupper eller i utsatta områden. Ska ett register implementeras, är det av vikt att regeringen investerar i hög IT-säkerhet, tillgångskontroller och ett välbyggt system för incidenthantering.

Ytterligare en aspekt som togs upp var riskerna med stora datamängder. Automatiserad bearbetning kan leda till feltolkningar, särskilt om data används för att dra slutsatser om föreningars legitimitet eller för att identifiera "avvikelser". Denna typ av övervakning riskerar att tolkas som en bristande tillit från samhället gentemot civilsamhället.

Slutligen lyfte perspektivet att ett ökat beroende av registerbaserad styrning inom kommunala verksamheter, skulle eventuellt kunna försvaga den personliga relationen mellan föreningar och exempelvis kommuner, särskilt i mindre orter där tilliten byggs genom kontakt och möten, snarare än data.

Fråga 2:

Hur skulle eventuella register kunna utformas och användas för att stärka civilsamhällets egen kapacitet?

Under mötet framfördes att ett väl utformat register, byggt på tydlighet och enkelhet, skulle kunna bidra till att stärka civilsamhällets struktur och legitimitet i samhället. Genom att samla grundläggande uppgifter om organisationers existens, företrädare och verksamhet kan föreningar lättare hitta varandra, samverka och planera gemensamma initiativ. Det skulle också kunna ge föreningar tillgång till administrativa verktyg, stödmaterial och mallar.

Ett annat exempel som lyftes var att ett register bör utformas med ett enhetligt gränssnitt där information endast behöver lämnas in vid ett tillfälle och därefter kan

återanvändas vid andra kontakter med det offentliga. På så vis minskar onödig byråkrati och samordningsvinster uppstår.

En konkret och ofta förekommande fråga var svårigheten att öppna bankkonto, särskilt för nystartade eller mindre föreningar. Det beskrevs som en återkommande barriär som i praktiken försvårar föreningsfriheten. Ett offentligt register med verifierad grundinformation skulle kunna fungera som en kvalitetssäkring gentemot banker, vilket skulle kunna underlätta bedömningen av föreningars legitimitet. Detta ansågs särskilt angeläget för trossamfund och föreningar som hanterar många små insättningar, till exempel via kollekt eller medlemsavgifter.

Samtidigt uttrycktes att register inte får bli ett kontrollinstrument som riskerar att standardisera eller försvåra den mångfald av former som civilsamhället organiseras genom. För att undvika detta föreslogs differentierade rapporteringskrav, till exempel genom tröskelvärden baserat på omsättning, medlemsantal eller bidragsnivå. Det framfördes att EU:s regler om verklig huvudman försvårar denna differentiering, men att Sverige bör söka lösningar inom den ramen.

Fråga 3

På vilket sätt skulle register kunna underlätta för civilsamhällets organisationer i deras arbete och främja samverkan med offentlig sektor?

Deltagare i PGF-forumet lyfte att ett sökbart och välstrukturerat register skulle kunna förbättra möjligheterna till samverkan med offentlig sektor. Exempelvis skulle kommuner kunna få bättre överblick över vilka organisationer som är verksamma inom olika områden, vilket kan stärka samordningen vid insatser, kriser eller särskilda satsningar.

Ett ofta förekommande förslag var att ett framtida register bör kunna sortera och filtrera organisationer efter verksamhetsområde och geografisk hemvist. Det nämndes att ett sådant system redan delvis finns via exempelvis Marie Cederschiöld högskolas "Civilsamhälleskarta". Det efterfrågades att offentliga system tar lärdom av sådana lösningar och utvecklas i samverkan.

Flera deltagare tog också upp hur ett kvalitetssäkrat register kan stärka legitimiteten i samband med upphandling eller idéburet-offentligt partnerskap (IOP). Ett fungerande register skulle minska behovet av omfattande kontroller i varje enskilt ärende. Dock framfördes även en viss skepsis mot risken att register ger en förenklad bild av organisationers verksamhet och därmed missar viktiga kvalitativa skillnader. En alltför stor tilltro till registerdata kan osynliggöra nya, små eller icke-formaliserade initiativ.

Det framhölls att ett register också kan bidra till att jämna ut spelplanen mellan stora etablerade aktörer och mindre, nyare föreningar. Det kan minska beroendet av personliga nätverk och långsiktig historik, och därmed öppna upp för fler aktörer att delta i offentlig samverkan.

Fråga 4

Vilka principer, värden eller funktioner bör vara vägledande i utformningen av framtida register för att de ska upplevas som legitima och användbart av civilsamhällets organisationer?

Forumet visade brett stöd för att ett framtida register måste vila på tydliga, stabila och gemensamt förankrade principer. Det uttrycktes att:

- syftet med registret måste vara klart definierat från början och inte ändras över tid eller användas för nya ändamål utan demokratisk förankring,
- registerhanteringen ska präglas av transparens, säkerhet och skydd för integritet,
- rapporteringskrav ska stå i proportion till organisationens storlek och kapacitet,
- deltagande ska vara kostnadsfritt och praktiskt genomförbart,
- systemet ska vara tekniskt robust men användarvänligt,
- olika former av civilsamhällesengagemang måste kunna rymmas i modellen.

Särskilt betonades att civilsamhällets roll som en från staten oberoende samhällsaktör måste respekteras. Det finns en oro att ett centraliserat register skulle kunna användas för att utöva styrning eller kontroll snarare än möjliggöra stöd och utveckling. Därför är det viktigt att förvaltning och ägarskap av registret sker med hänsyn till civilsamhällets egenart. Många uttryckte att MUCF, snarare än exempelvis Bolagsverket, är bättre lämpat som ansvarig myndighet.

Det efterfrågades också att en sammanhållen strategi tas fram av Regeringskansliet. Om flera olika register utvecklas samtidigt riskerar det att skapa oöverblickbarhet och ökad börda. Ett centralt, modulärt system sågs som ett bättre alternativ där organisationer kan registreras en gång, men valideras för flera ändamål, exempelvis bidrag, utförarstatus eller IOP.

Slutligen lyftes vikten av att processen sker i dialog med civilsamhället, inte bara genom remisser utan genom operativt deltagande i utvecklingen. Genom att inkludera föreningar, paraplyorganisationer och nätverk i hela kedja, från behovsanalys till teknisk utformning, kan framtida register bli ett verktyg för förstärkning snarare än kontroll.

Det civilsamhälleliga deltagandet i forumet vittnar om ett stort engagemang och vilja till samverkan, under förutsättning att initiativen utgår från ömsesidig respekt, tydlighet och tillit.

Uppsamling i helgrupp

Tema för nästa möte

Inför mötet har deltagarna fått till sig temaförslag inför nästa möte. Temana presenterades och följdes av en omröstning kring vilket tema som mötet den 30 september, med utfallet:

- Avtalsformer mellan det offentliga och civilsamhället (9 röster)

- Privat finansiering (4 röster)

Forumet beslutar därmed att PGF 30 september ska fokusera på temat *Avtalsformer mellan det offentliga och civilsamhället* utifrån principen om kvalitet samt mångfald.

Mötet avslutades.